

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2014 № 1279)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

№ 4, 2011

[Назад](#)[Головна](#)

УДК 351.862.8

Л. А. Маслова,
аспірант кафедри національної безпеки
Національної академії державного управління при Президентові України
Т. Б. Савченко,
головний економіст-фінансист Міністерства фінансів України

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ФОРМУВАННІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ

Анотація. У статті представлено обґрунтування доцільності особистісно-орієнтованого впливу на молодь, що сприятиме свідомій філософських, історичних, культурологічних та інших традицій та християнських цінностей при формуванні засвоєної та активної позиції щодо необхідності та можливості протистояння корупції та забезпечення прозорості уряду.

Ключові слова: антикорупційна політика, громадські організації, моральні цінності, протидія корупції.

Постановка проблеми. Стратегія забезпечення національних українських інтересів потребує зупинення прогресуючої моральної кризи, спричиненої корупцією. Підтримуючи кроки на посилення заходів дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності до суб'єктів корупційних правопорушень, водночас, для духовної безпеки суспільства автори вважають не менш ефективним створення у конкретних громадян стійких морально-етичних установок щодо протидії хабарництву, оскільки, на нашу думку, людина, яка робить вибір перед тим, як давати чи брати хабара, приймає своє рішення на основі певного внутрішнього критерію. Готуючи сьогодні студентську молодь до участі в управлінні державою, треба виходити з того, що тільки вільна від користолобних мотивів, сильна, впевнена у своїй внутрішній значимості перед Богом особистість, яка відчуває відповідальність перед українським народом, може здійснювати державні функції свідомо, професійно і гідно, тобто, без отримання хабарів. Але до такої якості державного служіння майбутніх спеціалістів треба цілеспрямовано готувати, враховуючи нинішню ситуацію з хабарництвом в Україні, яке існує на всіх рівнях і стосується різних сфер професійної діяльності, та є невід'ємним елементом соціально-економічного життя суспільства.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження в напрямку протидії корупції з боку громадськості в основному спрямовані на діяльність та правові основи функціонування громадських організацій, організаційну побудову недержавного сектора, підвищення ефективності правоохоронної діяльності пов'язані з антикорупційними заходами.

Враховуючи загрози, які являє собою корупція для розвитку суспільства та національної безпеки, вдосконалення державної політики в частині ефективності взаємодії влади та інститутів громадянського суспільства у протидії поширенню корупції в Україні досліджувало чимало вчених та громадських організацій.

Проблеми взаємодії інститутів влади та громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції є окремим напрямом аналітичних досліджень вітчизняних фахівців В. Борисова, Л. Бугачук, Л. Гаєвської, С. Кравченка, А. Михненка, О.Музичук, Є. Невмержицького та зарубіжних А. Арніна, А. Безверхова Н.Воронковой та Дж. Міл Стюарта.

Так, Л.А.Гаєвсько розглядаються провідні ідеї та підходи щодо тлумачення сутності громадянського суспільства, особливу увагу приділено питанням його взаємодії з державою [6].

К.Л.Бугайчук оцінює роль громадських організацій щодо адміністративно-правового захисту прав громадян, а саме: адвокатуру, профспілки, громадські організації різних видів, релігійні об'єднання тощо [4, с.53].

О.М.Музичук вбачає, що на сучасному етапі підвищення правоохоронної діяльності громадськості в Україні можливе шляхом активізації груп охорони громадського порядку, добровільної народної дружини, загонів самозахисту та загонів сприяння міліції [11, с.124].

У правових теоріях визначається те, що місце і роль суб'єкта в системі профілактики характеризується наявністю повноважень щодо застосування запобіжних заходів та можливістю їх застосування в зв'язку з чим Е.В. Додін стверджує, що важливим є нормативне закріплення повноважень суб'єктів, які утворюють недержавний сектор[7, с.19].

А. М. Михненко та С.О. Кравченко наголошують на тому, що одним з основних чинників суспільної безпеки у запобіганні та протидії корупції є взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства [8, 9].

Корупційне протистояння визначено у статутній діяльності близько сорока громадських об'єднань серед яких громадські організації: "Молодь проти корупції", "Асоціація сприяння боротьби з корупцією", "Комітет протидії корупції та організованій злочинності", "Суспільство проти корупції" та інші організації діяльність яких прямо передбачає протидію корупції. Підсумовуючи антикорупційну діяльність громадських організацій в рамках Антикорупційного форуму, вчені дійшли наступного висновку: "Вони, безумовно, щось роблять, досліджують окремі аспекти цієї проблематики, але реально на стан справ майже не впливають"[13].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За оцінками соціологів в українському суспільстві існує спотворена моральна атмосфера, при якій спостерігається формування феномену "аморальної більшості", що не визнає чесність і порядність нормами соціальної поведінки, відмовляється від принципів загальнолюдської моралі, якщо вони не пов'язуються з особистим добробутом. Особливо характерно для молоді, де формується культ грошей і влади, а не культ розуму і знань.

Виходячи із світового досвіду, ефективність антикорупційної стратегії ґрунтується на комплексному застосуванні примусових, попереджувальних та просвітницьких процедур.

В результаті попередніх досліджень проблеми корупції в нашій країні та аналізі причин низької ефективності державного управління, основні акценти приділялись корумпованості державних органів та відсутності адекватного покарання відповідних суб'єктів за участь у корупційних діях. Проте ми вважаємо, що недостатньо уваги приділено просвітницькій роботі з населенням та окремими соціальними групами з метою переосмислення системи цінностей та подолання сформованого в масовій свідомості почуття правового нігілізму та уседозволеності.

Формування цілей статті. У статті запропонована методика щодо особистісно-орієнтованого впливу на цільову аудиторію шляхом коригування хибних психологічних уявлень, поведінкових стереотипів та встановлення етичних зразків з метою формування антикорупційної спрямованості серед молоді.

Виклад основного матеріалу. Міжнародна правозахисна організація по боротьбі з корупцією Transparency International оприлюднила чергову доповідь по рівню корумпованості державного сектору у світі „Барометр глобальної корупції – 2009”, в якому Україна зайняла останню сходинку серед „нових незалежних країн” [14].

Так, у 2009 році за даними дослідження у світі кожен десятий з опитуваних давав хабара, то в Україні 21% з опитуваних або їх близькі давали протягом року хабарі. Неefективною боротьбу української влади з корупцією вважають 73% опитаних українців, ніякою – 19% і лише 7% – ефективною.

Опубліковане дослідження цієї ж організації за результатами 2010 року, свідчить про те, що корупція зростає по всьому світі, а показники України є одними з найгірших серед країн колишнього Радянського союзу.

Так, при оцінці майже 92 тисячами респондентами стану корупції в своїх країнах (дослідження проводилось 86 країнах), більше ніж 85% з них повідомили, що рівень корумпованості в їх країнах збільшився, або залишився на тому ж самому рівні. В Україні цей показник склав 93%.

Респондентам також поставили питання чи вони особисто давали хабарі або "отримати увагу" митних, освітніх, судових, правоохоронних та інших державних органів. В світі, чверть від всіх респондентів повідомили, що давали хабар щонайменше одного разу. В Україні, частка таких відповідей досягнула 34%. Серед колишніх радянських республік, гірша ситуація лише в Азербайджані та Молдові. За таких умов, найкорумпованішою в світі виявилася судова система України. [15].

За таких обставин, безумовно, значну роль повинно відіграти посилення з боку держави контролю за виконанням антикорупційного законодавства, яке в даний час зазнає суттєвого реформування в напрямку створення дієвих механізмів запобігання виникненню конфлікту інтересів у публічних службовців та привірняних до них осіб, його припиненню та відповідальності за незаконне збагачення.

Враховуючи, що корумповане суспільство розростається за рахунок втягування у нелегітимні економічні відносини усе більшої кількості звичайних людей, важливо сприяти формуванню у пересічних громадян свідомої антикорупційної позиції. Вважаємо, що для духовного зміцнення молодшої людини, яка буде здатна опиратися спокусі хабарництва, є значне поле для ініціатив неурядових організацій. Так, громадська організація шанувальників творчості Миколи Бердяєва „Бердяєвський Дім” (м. Київ, Шевченківський р-н) пропонує для реалізації проект „Корупція: шлях до руйнування особистості та держави” направлений на розробку та апробацію методики особистісно-орієнтованого впливу на цільову аудиторію шляхом коригування хибних психологічних уявлень та поведінкових стереотипів, а також встановлення етичних зразків, що матиме результатом зменшення хабарництва у тих вищих учбових закладах, в яких здійснюватиметься проект.

У результаті проекту його автори сподіваються зафіксувати у ході анонімного анкетування позитивні зрушення щодо зламу поблажливого ставлення до існування хабарництва в українському суспільстві та у конкретному навчальному закладі шляхом актуалізації у ході самостійних теоретичних досліджень учасників у царині духовної спадщини та під час дискусійних змагань усіх загроз, які несе корупція для особистості та держави.

Пропонується провести серед цільової аудиторії – студентів, які навчаються за спеціальностями „Філософія”, „Соціологія”, „Політологія” у 3-х вузах м. Києва та їх викладачів, відкрити дискусію, у ході якої всі учасники проекту матимуть можливість аргументованого захисту власної позиції, попередньо письмово обгрунтованої ними із дослідженням філософських, історичних, культурологічних та інших джерел. Слідуючи за позицією Джона Стюарта Міла, висловленою ним у його есе „Про свободу” [9], вважаємо, що саме у відкритій дискусії, де зіштовхуються протилежні точки зору, під час яких їх носії не просто мають можливість, а всіляко заохочуються до аргументованого захисту своїх позицій, в результаті чого засвоєння моральних норм відбуватиметься не формально і поверхнево, а „завойовуватиметься” інтелектуально, як оригінальний акт власного духу, у ході власного творчого судження, що, внаслідок, зробить їх ширим переконанням учасника дискусії, та принципом життя, який потім вільно, буде примусу реалізовуватиметься ним на практиці.

Нижче наведені формулювання основної тези (чи ствердження) та антитези (чи заперечення), навколо яких пропонується виявлення особистого ставлення до хабарництва під час анкетування, здійснення самостійних теоретичних досліджень, а також проведення дебатів в рамках проекту для визначення найбільш переконливого оратора.

Теза	Антитеза
<p>„Дослідження, що проводяться Інститутом Всесвітнього банку, показують, що щорік в світі виплачується хабарів на суму в 1 трильйон доларів. Ці цифри постійно зростають і свідчать про глобальні масштаби поширення корупційних стосунків. Політична і економічна співпраця, що розширюється, перетворює це асоціальне явище в інтернаціональну проблему.</p> <p>Корупція стала реальною загрозою національній безпеці, оскільки:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зводить нанівець або гальмує великомасштабні економічні і соціальні перетворення, сам розвиток держави; – розширює сектор тіньової економіки, зменшує податкові надходження до бюджету, робить неефективним використання бюджетних коштів; – негативно впливає на імідж країни в очах її політичних і економічних партнерів, погіршує інвестиційний клімат; – збільшує майнову нерівність громадян; – формує в суспільній свідомості уявлення про беззахисність громадян і перед злочинністю і перед лицем влади; – є живильним середовищем для організованої злочинності, тероризму і екстремізму; – приводить до деградації моральних цінностей суспільства, відвічних національних традицій і звичаїв; – негативно діє на формування політичної еліти, виборчого процесу, діяльності органів влади і інститутів громадянського суспільства. <p>До загальних причин корупції в Україні відносяться:</p> <ul style="list-style-type: none"> – стрімкий, непродуманий перехід до ринкових стосунків на фоні глобалізаційних процесів в світі; – кардинальна зміна державного устрою; – необгрунтована приватизація, проведена із значними порушеннями, в результаті якої у вигрші виявилася незначна частина нових власників; – неефективність управління (незавершеність і недосконалість адміністративної реформи); – вади законодавства і його відставання від 	<p>Корупція — це сукупність інструментів, що дозволяє громадянам нейтралізувати реформаторські новачі держави. Наша корупція — це система дій членів громадянського суспільства, що дозволяє їм досягати своїх цілей всупереч державним нормам, правилам і законам і що використовує чиновників — працівників державного апарату для задоволення своїх потреб.</p> <p>Так, за рахунок своєї унікальної інституціалізації громадянське суспільство за ефективністю вирішення проблем своїх членів є набагато потужнішим, ніж офіційно організовані громадські організації. Існують загальнопоширені і стійкі інститути громадянського суспільства: домашнє або рестораннє застілля, баня з дівчатками і без них, полювання і рибалка, самодіяльні клуби, спільний відпочинок, дачні співтовариства. В останнє десятиліття вельми значимим інститутом громадянського суспільства стало конфесійне спілкування. В ході комунальної революції формується інститут „мешканців одного будинку”. У провінції роль інститутів громадянського суспільства інколи виконують офіси політичних партій, якщо через ці партії можна „вирішувати проблеми”. І самі політичні партії є швидше елементами нашого громадянського суспільства, ніж політичними організаціями.</p> <p>Здійснюючи релігійні обряди, випиваючи, розважаючись, пострілюючи по пташках, парчячись і розпускаючи плітки про те, хто, скільки і за що бере, люди шукають, і, як правило, знаходять, „вихід” на чиновників, які допоможуть їм мінімізувати податки, виграти тендер, отримати землю під забудову, влаштувати родича в „елітну” клініку, звільнити сина від призову в армію, влаштувати дочку в пристойний вуз, повернути вилучені ДАІ документи на машину, закрити кримінальну справу на партнера або організувати тиск силових структур на конкурента.</p> <p>Держава запровадила в норми права такі поняття, як тіньова економіка і організована злочинність, і переслідує своїх громадян за дії, які самими громадянами розглядаються як сповна природні, звичні і необхідні для життя або для виживання. Громадяни, у свою чергу, інтерпретують активність держави як репресії, направлені на те,</p>

<p>розвитку соціально-економічних стосунків;</p> <ul style="list-style-type: none"> – стан суспільної моралі, насадження нових етичних цінностей, центральне місце серед яких займає культ особистого досягнення успіху і збагачення, а гроші є мірилом і еквівалентом життєвого благополуччя; – високий розрив між дуже багатими і дуже бідними верствами населення; – правова неосвіченість переважної частини населення країни; – неефективність функціонування більшості інститутів влади; – кадрова, технічна і оперативна невідповідність правоохоронних органів до протидії організованій злочинності, у тому числі корумпованих структур всіх рівнів влади; – відсутність розвиненого цивільного суспільства, демократичних традицій; – низьке матеріальне забезпечення державних службовців і відсутність гарантованого соціального пакету. <p>Специфіка національної корупції полягає в наявності потужної, широко розгалуженої тіньової економіки і величезних незаконних доходів, значна частина яких – основне джерело фінансування корупціонерів, в некорольованому обігу додаткових грошових мас, викликаних високими цінами на енергоносії на світовому ринку, в невиконанні або неналежащо виконанні законів і заходів з протидії корупції”.</p>	<p>щоб обмежити їх в досягненні своїх цілей, загнати їх суспільно-цивільну активність в наказані державою рамки. Постійна державна турбота про благо народу не дозволяє людям жити так, як вони хочуть, як звикли жити при попередніх правителях, навчившись методом “проб і помилок” нейтралізувати благі наміри чергового покоління реформаторів. В результаті громадяни не дуже задоволені владою-державою, а держава невдоволена людьми, які займаються хтосна чим, корумпуючи чиновників.</p> <p>Кримінальне переслідування хабарників і посередників, боротьба з так званою „організованою злочинністю у сфері економіки” і ін. веде, як показує погано освоєний політиками і законодавцями досвід, лише до збільшення розмірів хабарів та „відкатів” та корупційних злочинів.</p> <p>Найбільше проблем виникає у громадян нашої країни, коли держава починає піклуватися про благо народу в цілому. Потреби громадян виявляються або більшими, ніж визначені їм державою, або взагалі інші, такі, що принципowo не можуть бути задоволені системою державного патерналізму, що склалася. Вони хочуть, щоб різного роду пілг щодо безкоштовної освіти і медицини було більше і щоб якість їх була вищою. З іншого боку, загальновідомо, що наша медицина не забезпечує належне лікування, школи і вузи не дають якісні знання, а пенсійне забезпечення не передбачає гідне проживання. І не безпідставно здається, що по-іншому в передбачуваному майбутньому вже і не буде. Тому члени нашого громадянського суспільства піклуються про себе самі та методом проб і помилок формують стратегії поведінки, що дозволяють перенаправити компоненти державного патерналізму (отримані ними як громадянами держави) на придбання того, що вони вважають дійсно потрібними. Люди вважають за краще доплачувати за освіту, лікування і накопичують заощадження на старість, використовуючи блага, що надаються державою, як належний ресурс, гарантований владою. І якщо держава порушує негласний соціальний договір, за яким вона гарантує якийсь прожитковий мінімум, то реакція людей стає непередбачуваною. Держава для громадянського суспільства не більше ніж субстрат, “джерело необхідних живильних речовин, на якому воно виростає”.</p>
--	--

Провокативно зіштовхуючи із самого початку ці дві протилежні позиції, можна сподіватися на більшу щирість учасників проекту при опитуванні, більшу глибину та обґрунтованість їх письмових досліджень та виступів на круглому столі. Врешті-решт, цілком можливо, що в ході проекту учасники запропонують свої варіанти тези та антитези для обговорення належного ставлення до корупції, які засвідчать новаторські підходи в антикорупційній проблематиці етичних та філософських змагань.

Очевидно, інші громадські організації могли б запропонувати свої, оригінальні проекти антикорупційної виховання молоді.

Висновки з даного дослідження. На думку авторів проведення низки подібних заходів з систематизації знань щодо протидії поширенню корупції, вивчення зарубіжного досвіду боротьби з корупцією та адаптація міжнародного досвіду протидії корупції до українських реалій підвищить спроможність неурядових організацій протидіяти поширенню корупції та вдосконалити взаємодію громадянського суспільства та держави на просвітницько-інформаційному рівні.

Тому, можна порекомендувати Уряду при вдосконаленні антикорупційної політики, здійснювати впровадження освітніх програм із залученням, на конкурсних засадах, громадських організацій у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах з метою формування негативного ставлення молоді до корупції. На нашу думку, це могло стати одним із заходів на шляху реалізації заявленій меті Глави держави у щорічному посланні до Верховної Ради України стосовно радикального подолання корупції в українському суспільстві.

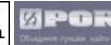
Перспективи подальших розвідок. В сучасних умовах прояви корупції в Україні створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, тому є всі підстави весті подальше дослідження проблеми базуючись на взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства у протидії поширенню корупції в Україні та підготовці рекомендацій щодо удосконалення антикорупційного законодавства та державного управління на інституційно-функціональному та просвітницько-інформаційному рівнях.

Список використаних джерел

1. Аринин А. Н. Инструменты противодействия коррупции / А. Н. Аринин // Следователь. – 2009. – № 6. – С. 11–20.
2. Безверхов А. Г. Понятие, причины и предупреждение коррупции / А. Г. Безверхов, В. П. Малков // Гражданское общество в борьбе с коррупцией: история и современность. Материалы Открытого регионального форума / под ред. С. А. Репинецкого, А. П. Аржанова. – Самара, 2007. – С. 49–65.
3. Борисов В. І. Громадянське суспільство та питання подолання корупції / В. І. Борисов, О. Г. Кальман // Вісн. Акад. прав. наук України : зб. наук. пр. – 2005. – № 2. – С. 168–173.
4. Бугайчук К.Л. Роль громадських організацій щодо адміністративно-правового захисту прав громадян / К.Л. Бугайчук // Право і безпека. – 2005 – № 4. – С. 52-55.
5. Воронкова Н. В. Социально-политические аспекты взаимодействия органов внутренних дел с институтами гражданского общества и населением в охране общественного порядка в современной России : автореф. дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / Н. В. Воронкова // Уфимский юрид. ин-т МВД РФ. – Уфа, 2007. – 22 с.
6. Гаєвська Л.А. Феномен громадянського суспільства і його вплив на становлення державно-громадського управління освітою (теоретико-методологічний аспект/ Л.А.Гаєвська // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej6/texts/07glatma.htm>.

7. Додин Е.В. Место и роль общественных формирований в системе субъектов профилактики административных правонарушений / Е.В. Додин // Взаимодействие органов внутренних дел с общественностью по обеспечению охраны общественного порядка : сб. науч. трудов. – 1982. С. 17-27.
8. Кравченко С.О. Взаємодія держави та громадянського суспільства у запобіганні та протидії корупції // Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / авт. кол.: А.М. Михненко (кер.авт.кол.), Р.П. Марчук, А.М. Мудров та ін. ; за ред. проф. А.М. Михненка. – К.: НАДУ, 2010. – 360с.
9. Михненко А. М. Проблеми взаємодії інститутів влади і громадянського суспільства та суспільна безпека / А. М. Михненко, М. П. Месюк // Теорія та практика держ. упр. : зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ, 2009. – Вип. 1. – С. 32–41.
10. Міл Стюарт Дж. Про свободу. Есе [Електронний ресурс] : / Пер. з англ. — К.: Основи, 2001. — С. 25-65. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/mill/mill02.htm>.
11. Музичук О.М. Шляхи підвищення правоохоронної діяльності громадськості в Україні на сучасному етапі / О.М. Музичук // Право і безпека. – 2002 – № 4. – С. 120-125.
12. Невмержицький С. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : [монографія] / С. В. Невмержицький. – К. : КНТ, 2008. – 368 с.
13. Шинальський О. Антикорупційний форум в Україні / О. Шинальський, С. Невмержицький // Голос України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/?art=1201182025&sm=200712>.
14. Дослідження Transparency International: Индекс восприятия коррупции за 2009г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.akmf.org/etc/15.htm>.
15. Дослідження Transparency International: Индекс восприятия коррупции за 2010г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.akmf.org/etc/15.htm>.
16. Виступ Президента України Віктора Януковича із щорічним посланням до Верховної Ради України [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/19736.html>.

Стаття надійшла до редакції 21 квітня 2011 року.

ТОВ "ДКС Центр"